

LIUCIJA CITAVIČIŪTĖ

## Gotfrydas Ostermejeris ir jo palikuonys lietuvių raštijoje

ANOTACIJA. Straipsnis lituanistiniu aspektu papildoma Ostermejerių giminės genealogijos studiją *Die Ostermeyer alias Ostermayr* (1903), kurią parengė Gotfrydo Ostermejerio proprovaikaitis, Karaliaučiaus evangelikų liuteronų pamokslininkas Paulius Rudolfas Ostermejeris (vertimas skelbiamas publikacijų skyriuje). Studijoje nėra pakankamai atskleista XVIII a. Prūsijos Lietuvos raštijos veikėjo Gotfrydo ir jo sūnaus Zygfrydo lituanistinė veikla, o Gotfrydo Ostermejerio vaikaitių bei provaikaitių santykis su lituanistika ir lietuvybe visai neminimas. Straipsnyje pateikiama naujų biografinių žinių apie Gotfrydą Ostermejerį bei jo palikuonis, papildoma trijų Ostermejerių kartų lituanistinių darbų bibliografija, nurodomi naujausi jų tyrimai.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: Prūsijos Lietuva, lietuvių raštija XVIII–XIX a., Gotfrydas Ostermejeris, Zygfrydas Ostermejeris, Rytų Prūsijos Ostermejerių genealogija, Paulius Rudolfas Ostermejeris.

Ostermejerių giminė paliko ryškų pėdsaką XVIII–XIX a. Prūsijos Lietuvos raštijoje. Labiausiai nusipelnė Rytų Prūsijos šakos pradininkas, Trempų (vok. *Trempen*, dab. rus. *Novostrojevo*) parapijos kunigas Gotfrydas Ostermejeris (Gottfried Ostermeyer). Švietėjišką veiklą tęsė trys vėlesnės kartos.

Daug faktografinių žinių apie šią giminę pateikia genealogijos studija *Die Ostermeyer alias Ostermayr*, parengta Gotfrydo Ostermejerio proprovaikaitio, Karaliaučiaus Sakaimio (vok. *Sackheim*) bažnyčios pamokslininko Pauliaus Rudolfo Ostermejerio (Paul Rudolf Ostermeyer), išspausdinta 1903 m. Karaliaučiuje

tęstiniame mokslo leidinyje *Altpreussische Monatsschrift*<sup>1</sup>. Joje duodama vienuolikos kartų genealogija nuo XVI a. iki XX a. pradžios. Šis šaltinis lietuvių literatūros istoriografijoje minėtas<sup>2</sup>, tačiau lietuvių kalba iki šiol neskelbtas<sup>3</sup>.

Studija atskleidžia, kad ši germaniška giminė buvo aristokratiška ir išsilavinusi. Giminės pradininkas Lorenčas Ostermejeris (Lorenz Ostermayr) gimė XVI a. pirmoje pusėje Vakarų Austrijoje, tarnavo Šventosios Romos imperijos teisme, buvo Austrijos didžiojo hercogo Maksimilijono išventintas į riterius, jam suteiktas giminės herbas. Vėlesnėse kartose būta valstybės tarnautojų, karių, XVIII a. – įvairių sričių amatininkų – odininkų, kurpių, dailidžių, kepėjų, būta ir užėigos savininkų. XIX a. Ostermejeriai rinkosi prestižines juristų ir gydytojų profesijas, plėtojo prekybos ir pramonės verslus. Dvasininko tarnystę rinkosi tik vienoms šakoms palikuonys, tos, kurių Rytų Prūsijoje pradėjo Gotfrydas Ostermejeris. Jie buvo evangelikų liuteronų kunigai, nors anksčiau giminėje konfesija buvo keičiama ne kartą. Ne vienoms kartoms Ostermejeriai buvo įsivėlę į religinius ir socialinius konfliktus. Polinkį aštriai reikšti nuomonę pastebime ir Gotfrydo bei jo sūnaus Zygfrydo poleminiuose darbuose. Iš Vakarų Austrijos Lorenco Ostermejerio palikuonys per Bavariją, Sileziją, Vakarų Prūsiją kraustėsi iki Rytų Prūsijos. Vėlesnės šios šakos kartos XIX a. pasklido Lenkijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Austrijoje, Čekijoje. Šiuo metu, kiek žinoma, daugiausia giminės atstovų gyvena Vokietijoje ir JAV.

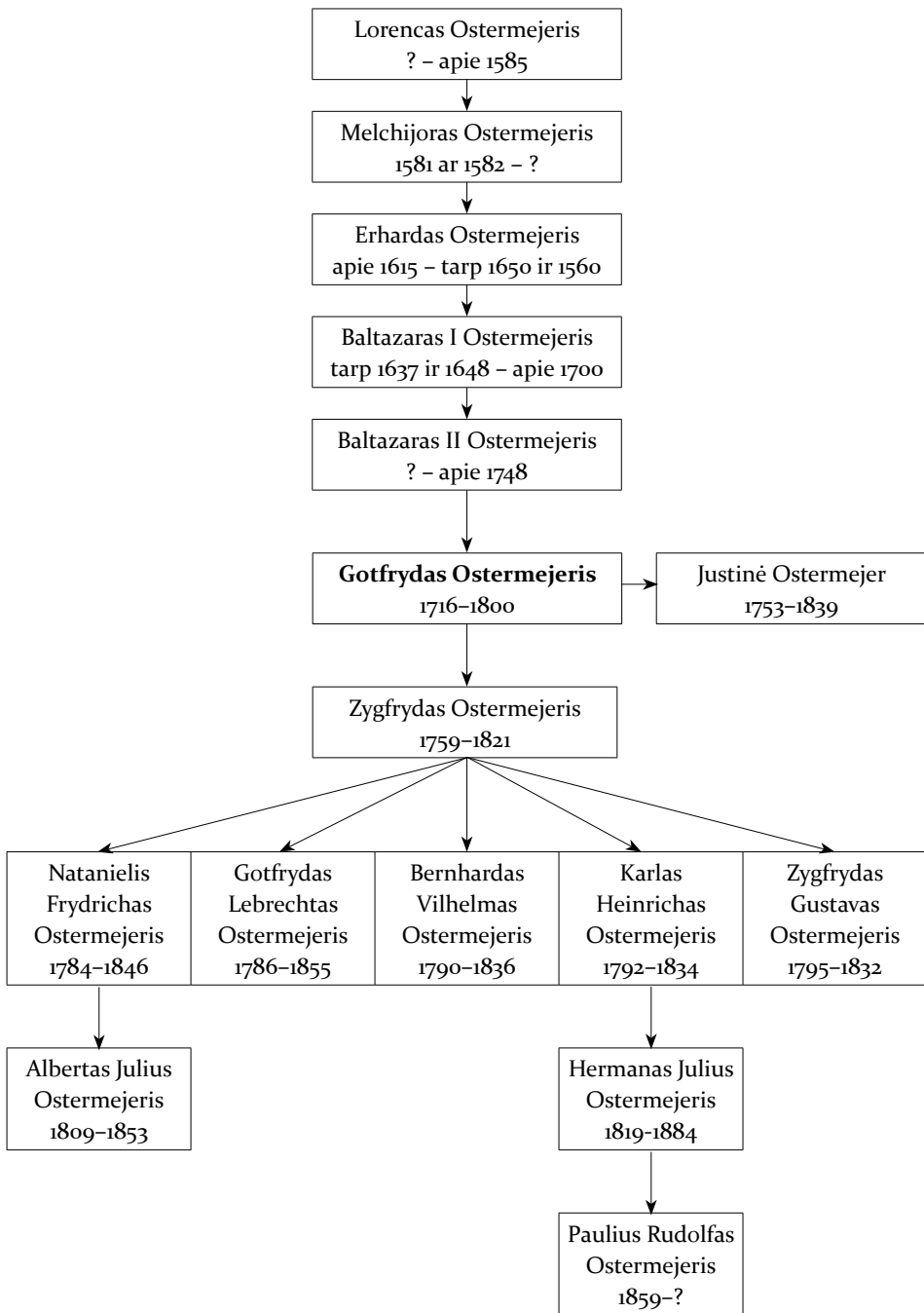
Pauliaus Rudolfo Ostermejerio studijoje nėra pakankamai gerai atskleidiama Gotfrydo ir jo sūnaus Zygfrydo literatūrinė veikla, o visų penkių Gotfrydo Ostermejerio vaikų (Natanielio Frydricho, Gotfrydo Lebrechto, Bernhardo Vilhelmo, Karlo Heinricho, Zygfrydo Gustavo) ir provaikaučio Alberto Juliaus santykis su lituanistika ir lietuvybe visai neminimas. Straipsnio tikslas – užpildyti studijos spragas apie šių asmenų lituanistinę veiklą, pateikti jų darbų bibliografiją, nurodyti ankstesnius ir naujausius tyrimus. Sudaryta ir su lituanistine veikla susijusių Ostermejerių genealogijos schema.

<sup>1</sup> Paul Rud[olf] Ostermeyer, „Die Ostermeyer alias Ostermeyr. Genealogische Studie“, in: *Altpreussische Monatsschrift neue Folge. Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter fünfte Folge. Herausgegeben von Rudolf Reicke*, 1903, Bd. 40, Königsberg i. Pr., p. 551–592.

<sup>2</sup> Vaclovas Biržiška, *Aleksandrynas: Senujų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: *XVIII–XIX amžiai*, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, 1963, p. 106.

<sup>3</sup> Liucija Citavičiūtė, „Ostermejerių giminės devynių kartų genealogija“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 41: *Gotfrydo Ostermejerio lituanistinio paveldo tyrimai I*, 2016, p. 137–158.

Gotfrydo Ostermejerio protėvių ir su lituanistine veikla susijusių jo palikuonių genealogijos schema



## Biografijos eskizas

Gotfrydas Ostermejeris (Gottfried Ostermeyer, 1716–1800) – lietuvių literatūros istoriografas, lietuvių kalbos gramatikos autorius ir giesmyno rengėjas, istorijos ir mitologijos tyrėjas, poetas ir vertėjas, lietuvių poetikos ir vertimo teorijos kūrėjas. Jo darbai (lietuviški giesmynai, filologiniai lituanistiniai traktatai, religinės literatūros vertimai į lietuvių kalbą) jau buvo įrašyti akademinėje XVIII a. Karaliaučiaus universiteto poezijos profesoriaus Georgo Christopho Pisanski'o Prūsijos literatūros istorijoje *Entwurf einer preussischen Literärgeschichte*<sup>4</sup>.

Gotfrydas Ostermejeris gimė Vakarų Prūsijoje, Marienburge (dab. *Malbork*, Lenkija), vokiečių amatininko Baltazaro Ostermejerio (Balthasar Ostermeyer) ir Elisabethos Woytken (spėjama, mozūrų kilmės) šeimoje. Baigęs Torunės gimnaziją, 1737 m. išvyko į Karaliaučių studijuoti teologijos ir po poros metų užsirašė į universitete veikusį Lietuvių kalbos seminarą. Tikėtina, kad pirmuoju jo lietuvių kalbos mokytoju buvo Kristijonas Donelaitis (studijavo 1736–1740)<sup>5</sup>. Seminaro klausytojai gaudavo specialią stipendiją ir kitų lengvatų, tačiau privalėjo po studijų tarnauti lietuviškose parapijose. Taigi Ostermejeris sąmoningai pasirinko lietuviybę. Praktinius kalbos įgūdžius jis gilino dirbdamas namų mokytoju Verdainės (vok. *Werden*, dab. Šilutės r.) lietuvių kunigo Fabijono Kalau (Fabian Kahlau) šeimoje, o vedęs jo dukterį Aną Reginą, įsiliejo į lietuvišką giminę. Paskyrimą gavo į Trempus, iš pradžių precentoriumi (nuo 1744), vėliau – kunigu. Čia pakeitė velionį lietuviškos mokyklos mokytoją, garsų XVIII a. lietuvių leksikografą Jokūbą Brodovskį (Jacob Brodowski). Trempuose Ostermejeris kunigavo visą gyvenimą (nuo

<sup>4</sup> [Georg Christoph Pisanski,] *Pisanski's Entwurf einer preussischen Literärgeschichte in vier Büchern. Mit einer Notiz über den Autor und sein Buch, herausgegeben von Rudolf Philippi*, Königsberg: Verlag der Hartungschens Druckerei, 1886, p. 663.

<sup>5</sup> Donelaičio docentavimą patvirtino ilgametis Lietuvių kalbos seminaro vadovas profesorius Martynas Liudvikas Rėza, žr. [Ludwig Jedemin Rhesa,] *Geschichte der litthauischen Bibel, ein Beytrag zur Religionsgeschichte der Nordischen Völker, von D. L. J. Rhesa, Professor der Theologie und Prediger*, Königsberg: gedruckt in der Hartungschens Hofbuchdruckerei, 1816, p. 38. Plačiau apie seminarą žr. Liucija Citavičiūtė, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.

1752), mirė, kaip nurodo ir genealogijos studijos autorius, 1800 m. kovo 13 d., sulaukęs 84 metų. Ten ir palaidotas, kapavietė neišliko.

Gotfrydo Ostermejerio psichologinį portretą pateikė jo sūnus Zygfridas Ostermejeris<sup>6</sup>. Didžiausiais tėvo privalumais jis laikė darbštumą, teisingumą, saikingumą ir kilnumą. Svarbiausia mokslinio domėjimosi sritimi nurodė buvus Prūsijos istoriją, minėjo ir literatūrinius jo darbus. Gotfrydas Ostermejeris parodomas kaip vienišas, užsidaręs, atsidėjęs mokslui žmogus, galbūt sunkiai pritaपęs prie aplinkos, nes ir sulaukęs garbaus amžiaus su jaunatviška ugnele prisimindavęs mokslo metus Torunėje<sup>7</sup>.

Parapijiečių palankumą Gotfrydui Ostermejeriui liudija faktas, kad atsiradus laisvai kunigo vietai Trempų parapijoje, tikintieji iš trijų kandidatų pasirinko būtent jį<sup>8</sup>. Tokį sprendimą galėjo lemti geras jo lietuvių kalbos mokėjimas.

Apie bičiulių ratą žinoma nedaug. Manytina, kad palaikė gerus santykius su Trempų bažnyčios globėju, Prūsijos valstybės ir karo ministru Friedrichu von Görne (1670–1746), kuris ieškantį tarnybos teologijos kandidatą 1744 m. pakvietė į Trempus precentoriumi. Ministro duktė Friederike Eberhardine von Görne buvo ištekėjusi už Prūsijos valstybės ministro Friedricho Wilhelmo von Rochowo<sup>9</sup>. Šio asmens laidotuvėse Ostermejeris pasakė pamokslą, vėliau išspausdintą, bet dabar neberandamą.

Gotfrydas Ostermejeris artimai bendravo su Johannu Christophu Bähringu, Unguros (vok. *Angerapp*, dab. rus. *Angrapa*) dvaro valdytoju. 1761 m. šis

<sup>6</sup> Zygfrido Ostermejerio parašytą tėvo biografiją žr. [Siegfried Ostermeyer,] „Biographie des Gottfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Trempen, verfasst von dessen Sohne Siegfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Plibischken“, in: [Paul Rudolf Ostermeyer,] *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer – ohne Rücksicht auf die Namensschreibung und Stammverwandtschaft*, [Königsberg], 1907, p. 37–45; biografijos perrašą ir vertimą žr. Rita Šlaitaitė, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 3: *Devynioliktan amžium įžengus*, Vilnius: Pradai, 1994, p. 150–163.

<sup>7</sup> Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 158.

<sup>8</sup> Ona Aleknavičienė, *Jokūbo Brodovskio patarlių, priežodžių ir mįslių rinkinys* Litauische Sprichwörter und Rätsel: Monografija. Kritinis leidimas su faksimile ir indeksais, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014, p. 48.

<sup>9</sup> Friedricho Wilhelmo von Rochowo ir Eberhardine's von Görne's sūnus Friedrichas Eberhardas von Rochowas (1734–1805) buvo Prūsijos švietimo sistemos reformatorius, eksperimentinio vadovėlio *Der Kinderfreund* (1-as leidimas – 1776) autorius. Jį į lietuvių kalbą išvertė Kristijonas Gotlybas Milkus (Christian Gottlieb Mielcke, 1733–1807); tyrimą ir publikaciją žr. *Kūdikų prietelius. Skaitinių vadovėlis: Mokslinis dokumentinis leidimas ir straipsnis*, parengė Žavinta Sidabraitė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2015.

kartu su žmona įsteigė savo vardo stipendiją Karaliaučiaus universiteto teologijos studentams ir testamente nurodė, kam ji turi būti skiriama: testatoriaus įsūniui, kantoriaus Alberti giminės atstovams ir trijų bičiulių – Ostermejerio, Richterio ir Schmidto sūnams. Apie Ostermejerį testamente parašyta: „Einem Sohn des jetzigen Pfarrern in Tremen Herr Ostermeier als unsers liebwerthen Freundes“<sup>10</sup> („Dabartinio Trepų kunigo pono Ostermejerio, mūsų mylimo bičiulio, sūnui“). Po steigėjų mirties šią stipendiją skirdavo Bartų (dab. *Barciany*, Lenkija) miestelio magistratas tų giminių palikuoniams. Ją gavo ir čia minimos Ostermejerių genealogijos autorius, Gotfrydo Ostermejerio proprovaikaitis Paulius Rudolfas Ostermejeris. Tuomet stipendija buvo 300 talerių dydžio.

Kūrybinę veiklą Ostermejeris pradėjo būdamas 60 metų. Svarbiausius veikalus (o jie visi lituanistiniai) parašė vokiškai, to meto mokslo kalba, juos skyrė plačiai auditorijai Rytų Prūsijoje ir už jos sienų. Lietuviški kūriniai – giesmynai, agenda, religinių ir ugdančių tekstų vertimai į lietuvių kalbą – buvo skirti papapijiečiams. Jo veikalų šiandien randama daugelyje Europos ir JAV mokslinių bibliotekų, užfiksuota Lietuvos ir užsienio bibliografijose bei enciklopedijose.

Ostermejerio darbus aukštai vertino Karaliaučiaus mokslo bendruomenė – provincijos kunigas buvo išrinktas Karališkosios vokiečių (mokslo) draugijos garbės nariu.

## Kūrybos ir tyrimų apžvalga

Lietuvoje Ostermejerio kūrybinis palikimas intensyviau tirti pradėtas nuo XX a. vidurio, kai į Lietuvą buvo atvežta dalis literatūrinio paveldo (tai daugiausia mikrofilmai ir fotokopijos). Iš Londono Britų muziejaus bibliotekos buvo gautos dviejų knygų kopijos: Ostermejerio pastabų dėl Kristijono Gotlybo Milkaus giesmyno projekto *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch* (1786) ir laiško Sincerui *Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer* (1787)<sup>11</sup>. Latvijos mokslų akademijos bibliotekoje Leonas Gineitis rado Ostermejerio apologiją prieš Milkaus kaltinimus jo giesmynui: *Gottfried Ostermeyers Apologie des Neuen Littauischen Gesangbuchs* (II–IV

<sup>10</sup> *Vaterländisches Archiv für Wissenschaft, Kunst, Industrie und Agrikultur, oder Preußische Provinzial-Blätter. Herausgegeben [...] von O. W. L. Richter*, Bd. 26, Königsberg: Gedruckt in der Hartung's Hofbuchdruckerei, 1841, p. 273.

<sup>11</sup> Čia ir toliau minimų Ostermejerio veikalų bibliografinį aprašą žr. 1 lentelėje.

dalis, 1790–1791), o Leningrado (dab. *Sankt Peterburgo*) universiteto bibliotekoje rastas Milkaus poleminis veikalas dėl kritikuojamo jo paties giesmyno projekto *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens* (1788)<sup>12</sup>. Jis suteikia žinių ir apie giesmyno projekto kritiko Ostermejerio literatūrines nuostatas.

Nauja medžiaga leido pradėti išsamiau tirti Ostermejerio ir jo oponento, Pilkalnio kantoriaus Milkaus literatūrinę polemiką dėl lietuviško giesmyno bei jos aplinkybes. 1996 m. Lietuvos bibliotekose saugomus veikalus išvertus į lietuvių kalbą, buvo išleistas Gotfrydo Ostermejerio *Rinktinių raštų* rinkinys<sup>13</sup>.

Vėliau Vokietijoje ir Lietuvoje rasta keletas nežinomų arba dingusiais laikytų Ostermejerio rankraščių. Vilija Gerulaitienė Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje rado ir 2002 m. publikavo rankraštį apie Biblijos vertimus į lietuvių kalbą *Historische Nachricht von der littauischen Bibel* (autografas) bei papildymus mitologijos studijai apie senųjų prūsų religiją *Die Zusätze zum Beitrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte* ir istorijos veikalui apie senuosius Prūsijos gyventojus *Zusätze zu den Gedanken von den alten Bewohnern des Landes Preussen* (nuorašai)<sup>14</sup>.

Ostermejerio tyrimų lauką papildė ir keletas nedidelės apimties rankraščių: Gerulaitienė Miuncheno universiteto bibliotekoje rado ir 2002 m. paskelbė jo 1781 m. laišką Abrahamui Jakobui Penzeliui, kur minimi ir paties Ostermejerio veikalai. Šio straipsnio autorė Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve Berlyne rado ir išspausdino Lietuvių kalbos seminaro docento Martyno Liudviko Rėzos egzamino darbą su egzaminatoriaus Ostermejerio pastabomis ir plačiu komentaru – *Uebersetzung des 2ten P[salms] ins litthauische* (1797)<sup>15</sup>.

XXI a. pradžioje į Ostermejerio tyrimus įsitraukė daugiau mokslininkų, ypač produktyviai dirba Ona Aleknavičienė. 2011 m. ji nustatė, kad LMAVB saugomame rankraštiniame smulkiosios lietuvių tautosakos rinkinyje

---

<sup>12</sup> [Christian Gottlieb Mielcke,] *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Trempen, über einen Entwurf zum neuen Littauischen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellet von C. G. Mielcke, Cantore zu Pilckallen, Königsberg: gedruckt mit Kanterschen Schriften, 1788.*

<sup>13</sup> Gotfrydas Ostermejeris, *Rinktinių raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.

<sup>14</sup> *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, parengė Vilija Gerulaitienė, (*Historiae Lituaniae fontes minores*, III), Vilnius: Žara, 2002.

<sup>15</sup> Čia ir toliau minimus veikalus ir jų tyrimus žr. 1 lentelėje.

*Littauische Sprichwörter und Räthsel*, kurio pagrindinis sudarytojas – Trempų precentorius Jokūbas Brodovskis, yra Gotfrydo Ostermejerio priedas. Keletą priedų ji pastebėjo ir rankraštiniame Brodovskio žodyne *Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum*; rankraščių įrašų taip pat rasta Ostermejerio istoriografinio veikalų apie lietuviškus giesmynus *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) egzemplioriuje, saugomame Žemutinės Saksonijos valstybinėje ir Göttingeno universiteto bibliotekoje. Į Aleknavičienės akiratį 2016 m. pateko ir jo parengtas prenumeratos skelbimas „Avertissement“, išspausdintas 1792 m., kuriame ragina užsiprenumeruoti būsimą savo knygą *Erste Littauische Liedergeschichte*<sup>16</sup>.

2012 m. Darius Petkūnas, tirdamas Prūsijos Lietuvos evangelikų liuteronų liturgijos tradiciją, publikavo Ostermejerio parengtą lietuvišką agendą *Agenda tattai esti Surąšimas Pagraudinnimū ir Maldū, Lietuwôs Bažnyčiosa skaitomū nūg Kunnių šventus sawo Urėdo Darbus pilnawojančiujū* (1775)<sup>17</sup>. Tai antrasis lietuviškos agendos leidimas, Ostermejerio pataisytas ir papildytas bažnyčiai reikalingomis liturgijos formomis. Lietuvių literatūros istoriografijoje ji paprastai vadinama *Ostermejerio agenda*. Agendos tekstas yra paskelbtas ir kaip internetinis leidinys<sup>18</sup>.

Dabar jau galima naujais duomenimis papildyti daugiau kaip prieš 50 metų Vaclovo Biržiškos sudarytą Gotfrydo Ostermejerio bibliografiją<sup>19</sup> ir *Lietuvos bibliografijoje* bei jos papildymuose nurodytus šaltinius ir literatūrą<sup>20</sup>.

Deja, kai kurie spausdinti veikalai, apie kuriuos žinoma iš šaltinių, iki šiol nerasti arba neišlikę. Tai Ostermejerio apologijos prieš Milkaus kaltinimus I dalis *Gottfried Ostermeyers Apologie des Neuen Littauischen Gesangbuchs*<sup>21</sup>, lietuviško veiksmažodžio *gaišti* reikšmės tyrimas *Grammaticalisch-histori-*

<sup>16</sup> Tyrimus ir publikaciją žr. *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 20–33, 149–160, 170–178.

<sup>17</sup> Darius Petkūnas, *Rytų Prūsijos liuteronų liturginė tradicija ir lietuviškoji jos raida Reformacijos ir Donelaičio laikų agendose*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2012, p. 394–555.

<sup>18</sup> Gotfrydas Ostermejeris, *Agenda*, 1775: Internetinis leidinys, perrašą rengė Mindaugas Šinkūnas, konkordancijas – Mindaugas Šinkūnas, Vytautas Zinkevičius; [www.lki.lt/seniejirastai/](http://www.lki.lt/seniejirastai/).

<sup>19</sup> Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 102–107.

<sup>20</sup> *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969, p. 298–300, 475–476; *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861 (*Papildymai*), Vilnius: Mintis, 1990, p. 56.

<sup>21</sup> Apie neišlikusius veikalus žr. 3 lentelėje.



sche Untersuchung über die wahre Bedeutung des Littauischen Verbi gaiszti mit seinen compositis<sup>22</sup>, knygelė apie Jėzaus Kristaus gyvenimą žemėje *Das neue Leben unsers Herrn Jesu Christi*<sup>23</sup>, knygelė apie Jėzaus Kristaus žemiškojo gyvenimo pabaigą *Die letzte Woche des irdischen Lebens unseres Herrn Jesu Christi*<sup>24</sup>, lietuviškas giesmynas *Giesmes šventos Bažnycoje ir Namej' giedojamos* (1781) ir lietuviškų giesmių rinkinėlis *Giesmes* (1791)<sup>25</sup>, pamokslas, pasakytas laidojant slaptąjį tarėją von Rochową *Standrede bei dem Sarge [...]* *Herrn F. W. von Rochow* (1764)<sup>26</sup>.

Nerasti ir kai kurie rankraščiai: poleminis traktatas apie veiksmažodžio *gaishti* reikšmę – *Grammatisch-historische Untersuchung über die wahre Bedeutung des Littauischen verbi gaiszti* (1783)<sup>27</sup>, pastabos lotyniškai Joachimo Langeno gramatikai *Kritische Bemerkungen zu Langens Grammatik, vorzüglich den Syntax betreffend*<sup>28</sup>, papildymai Danieliaus Heinricho Arnoldto presbiteriologijai *Bemerkungen zu einem in Trempen befindlichen Exemplar der Arnoldtschen Presbyteriologie*<sup>29</sup> (jais pasinaudojo Rėza rengdamas atnaujintą Prūsijos kunigų presbiteriologiją, 1834), patarimai vaikams *Vaeterlicher Rath an seine Kinder*<sup>30</sup> (ištraukas tėvo biografijoje citavo Zygfrydas Ostermejeris, 1820). Taip pat nesurinkti Ostermejerio straipsniai, publikuoti populiariuose Prūsijos mokslo žurnaluose: *Preussisches Magazin*, *Das Preussische Tempe*, *Preussisches Archiv*, *Königsberger Intelligenz Blatt*<sup>31</sup>.

Iš nerastų šaltinių reikšmingiausia apologijos prieš Milkaus kaltinimus pirma dalis – *Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen, Erstes Stück* (1789?), joje analizuojamas Danieliaus Kleino lietuviškas giesmynas *Naujos Giesmju Knygos* (1666) ir jo rengimo aplinkybės.

<sup>22</sup> Žr. Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 103.

<sup>23</sup> Žr. Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 157.

<sup>24</sup> *Ibid.*, p. 157.

<sup>25</sup> Apie giesmynus žinoma iš paties Ostermejerio ir Milkaus veikalų.

<sup>26</sup> Žr. Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 157.

<sup>27</sup> Nežinoma, ar tai aukščiau minėto spausdinto traktato rankraštis, ar kitas. Leidinį nurodo Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 103.

<sup>28</sup> Žr. Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 157. Ostermejerio analizuojamas veikalas – *Joachim Langens Verbesserte und Erleichterte Lateinische Grammatica [...]*, Halle: In Verlegung des Weisenhauses, 1787.

<sup>29</sup> Žr. Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 105.

<sup>30</sup> Žr. Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 154.

<sup>31</sup> Periodiniuose leidiniuose paskelbti straipsniai pateikiami 2 lentelėje.

## Papildyta veikalų ir XX–XXI a. tyrimų bibliografija

### 1 lentelė. Gotfrydo Ostermejerio spausdinti veikalai ir rankraščiai

---

SPAUSDINTI VEIKALAI	
1.	<p><i>Gottfried Ostermeyers Pastors zu Trempen im Amte Nordenburg. kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte.</i> Marienwerder in der Königl. Westpreuß. Hofbuchdruckerey bey Johann Jacob Kanter. 1775.</p> <p><b>Vertimas:</b> Gotfrydas Ostermejeris, <i>Rinktiniai raštai</i>, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 48–73.</p> <p><b>Tyrimai:</b> Norbertas Vėlius, „Gotfrydas Ostermejeris – lietuvių mitologijos tyrinėtojas“, in: Gotfrydas Ostermejeris, <i>Rinktiniai raštai</i>, p. 5–9; Darius Barasa, „Ar Gotfrydas Ostermejeris išties laikytinas istorijos diletantu?“, in: <i>Senoji Lietuvos literatūra</i>, 2016, kn. 41, p. 45–82; Rolandas Kregždys, „Gotfrydo Ostermejerio <i>Kritischer Beytrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte</i> (1775) mitonimų etimologijos svarstymai“, in: <i>Senoji Lietuvos literatūra</i>, 2016, kn. 41, p. 83–114; Ona Aleknavičienė, „Lietuvių frazeologizmai Gotfrydo Ostermejerio literatūros ir religijos istorijos veikaluose“, in: <i>Senoji Lietuvos literatūra</i>, 2016, kn. 42, p. 33–58.</p>
2.	<p><i>Agenda tattai esti Suráßimas Pagraudinnimû ir Maldû, Lietuwôs Bažnyćiosa skaitomû nûg Kunnigû ßwentus sawo Urêdo Darbus pilnawojanćiuju.</i> Karaláućiuje, Mète 1775. Išspáusta ir pardûdama pas Gottlieb Leberecht Artungá, karališká Knyg-Drukorû.</p> <p><b>Faksimilė, perrašas, tyrimai:</b> Darius Petkūnas, <i>Rytų Prūsijos liuteronų liturginė tradicija ir lietuviškoji jos raiška Reformacijos ir Donelaičio laikų agendose</i>, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2012, p. 394–555, 60–62; Darius Petkūnas, „Gotfrydo Ostermejerio 1775 metų agenda – paskutinė unikali Prūsijos Karalystės lietuvių evangelikų liuteronų liturginė knyga“, in: <i>Senoji Lietuvos literatūra</i>, 2016, kn. 41, p. 115–134.</p> <p><b>Perrašas, konkordancijos:</b> Gotfrydas Ostermejeris, <i>Agenda</i>, 1775: Internetinis leidinys, perrašą rengė Mindaugas Šinkūnas, konkordancijas – Mindaugas Šinkūnas, Vytautas Zinkevičius; <a href="http://www.lki.lt/seniejirastai/">www.lki.lt/seniejirastai/</a>.</p>
3.	<p><i>Gottfried Ostermeyers, Predigers bey der Kirche zu Trempen, Gedanken von den alten Bewohnern des Landes Preussen, nebst angehängter kritischen Untersuchung dessen, was von ihrem Ursprunge der ohnlängst zu Halle verstorbene Professor Herr Johann Thunmann in einer besondern Schrift hat behaupten wollen, und einer Ehrenrettung wider den Berlinischen Oberconsistorialrath Herrn D. Anton Friedrich Büsching in der Vorrede.</i> Königsberg und Leipzig, bey Gottlieb Lebrecht Hartung. 1780.</p> <p><b>Vertimas:</b> Gotfrydas Ostermejeris, <i>Rinktiniai raštai</i>, p. 75–159.</p> <p><b>Tyrimai:</b> Algirdas Matulevičius, „Prabaltų ir baltų etnogenezė, arba provincijos kuni-gas sukritikuoja Halės universiteto profesorių“, in: Gotfrydas Ostermejeris, <i>Rinktiniai raštai</i>, p. 10–23; Darius Barasa, „Ar Gotfrydas Ostermejeris išties laikytinas istorijos diletantu?“, in: <i>Senoji Lietuvos literatūra</i>, 2016, kn. 41, p. 45–82.</p>
4.	<p><i>Szirdingas Pagraudenimas sawo Amzio Galq tankiey apdumoti ir tam krikščizoniškay prisitaisyti iš Wokiškos Kalbôs į Lietuwišką pergulditas nû Gottfrido Ostermeyerio Trempû Kuningo pagal Norėjimą Pono Iono Kristupo Cynthiaus wieźlibo Lietuwnin-ko ir czestningo Kupczaus Karalaucuje. Io Kaštunkais nobažnoms Dušoms ant gero išspauštas pas Gottl. Leber. Artungá Mète 1781.</i></p>

---

---

**Perrašas:** Gotfrydas Ostermejeris, *Szirdingas Pagraudenimas*, 1781, perrašą rengė Mindaugas Šinkūnas; Lietuvių kalbos instituto Senujų raštų duomenų bazė.

---

5. *Bedenken über einen Entwurf zu einem Neuen Littauischen Gesangbuch, nebst vorangesetztem Bericht von der Veranlassung dazu. Ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Past. Seniore und der Königl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitgliede.* Königsberg, gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Academ. Buchdrucker [1786].
- 

**Vertimas:** Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 163–185.

---

**Tyrimai:** Vytautas Vanagas, „Gotfrydas Ostermejeris pirmasis lietuvių literatūros istorikas“, in: *Literatūra ir kalba*, 1961, t. 5, p. 395–432; Leonas Gineitis, „Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais (Naujai surastų raštų šviesoje)“, in: *Literatūra ir kalba*, 1962, t. 6, p. 244–256.

---

6. *Sinceri Schreiben an den Pfarrer Ostermeyer zu Trempen von diesem selbst mit den nöthigen Antworten ans Licht gestellt.* Königsberg, 1787, gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Ostpreuß. Hof- und Akadem. Buchdrucker.
- 

**Vertimas:** Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 187–197.

---

**Tyrimai:** Vytautas Vanagas, „Gotfrydas Ostermejeris pirmasis lietuvių literatūros istorikas“, in: *Literatūra ir kalba*, 1961, t. 5, p. 395–432; Leonas Gineitis, „Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais (Naujai surastų raštų šviesoje)“, in: *Literatūra ir kalba*, 1962, t. 6, p. 244–256.

---

7. *Gottfried Ostermeyers Apologie des neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Zweites Stück.* Königsberg, gedruckt mit Driestischen Schriften. 1790; Drittes Stück – 1790; Viertes und letztes Stück – 1791.
- 

**Vertimas:** Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 199–297.

---

**Tyrimai:** Vytautas Vanagas, „Gotfrydas Ostermejeris pirmasis lietuvių literatūros istorikas“, in: *Literatūra ir kalba*, 1961, t. 5, p. 395–432; Leonas Gineitis, „Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais (Naujai surastų raštų šviesoje)“, in: *Literatūra ir kalba*, 1962, t. 6, p. 244–256; Jurgis Lebedys, *Senoji lietuvių literatūra*, Vilnius: Mokslas, 1977, p. 185–191.

---

8. *Neue Littauische Grammatik ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore Seniore und der Königlich- Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehren-Mitglied.* Königsberg, 1791. gedruckt bey G. L. Hartung, Königl. Preuß. Hofbuchdrucker und Buchhändler.
- 

**Tyrimai:** Jurgis Lebedys, *Senoji lietuvių literatūra*, Vilnius: Mokslas, 1977, p. 182–187; Jonas Palionis, *Lietuvių literatūrinės kalbos istorija*, Vilnius: Mokslas, 1979, p. 128–130; Algirdas Sabaliauskas, *Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija: Iki 1940 m.*, Vilnius: Mokslas, 1979, p. 18–19; Juozas Girdzijauskas, *Lietuvių poetikos pradmenys*, Vilnius: Vaga, 1985, p. 14–19; Zigmas Zinkevičius, *Lietuvių kalbos istorija, t. 4: Lietuvių kalba XVIII–XIX a.*, Vilnius: Mokslas, 1990, p. 261–264; Kazys Ulvydas, „Nekaitomosios kalbos dalys pirmosiose lietuvių kalbos gramatikose“, in: *Lietuvių kalbotyros klausimai*, 1995, t. 33, p. 33–38.

---

9. *Erste Littauische Liedergeschichte, ans Licht gestellt von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore seniore und der Königl. Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglied.* Königsberg, gedruckt mit Driestischen Schriften. 1793.
-

---

**Vertimas:** Gotfrydas Ostermejeris, *Rinkiniai raštai*, p. 299–444.

---

**Tyrimai:** Vytautas Vanagas, „Gotfrydas Ostermejeris pirmasis lietuvių literatūros istorikas“, in: *Literatūra ir kalba*, 1961, t. 5, p. 395–432; Leonas Gineitis, „Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais (Naujai surastų raštų šviesoje)“, in: *Literatūra ir kalba*, 1962, t. 6, p. 244–256; Ona Aleknavičienė, „Gotfrydo Ostermejerio knygos *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) viešinimas ir vertinimas periodiniuose XVIII amžiaus leidiniuose: prenumeratos skelbimas (1792), anotacija (1793), recenzija (1798)“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 169–219.

---

#### RANKRAŠČIAI

---

10. *Historische Nachricht von der littauischen Bibel*, [apie 1791–1793]; LMAVB RS: F 15–299.
- 

**Faksimilė, perrašas, vertimas:** *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, parengė Vilija Gerulaitienė (*Historiae Lituaniae fontes minores*, III), Vilnius: Žara, 2002, p. 93–124, 31–52.

---

**Tyrimas:** Vilija Gerulaitienė, „Gotfrydas Ostermejeris ir jo lituanistiniai rankraščiai“, in: *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 11–15.

---

11. *Die Zusätze zum Beitrag zur Altpreußischen Religionsgeschichte*, [apie 1775–1783] (nuorašas); LMAVB RS: F 15–70.
- 

**Faksimilė, perrašas, vertimas:** *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 125–129, 53–54, 55–60, 64–72.

---

**Tyrimas:** Vilija Gerulaitienė, „Gotfrydas Ostermejeris ir jo lituanistiniai rankraščiai“, in: *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 15–18.

---

12. *Zusätze zu den Gedanken von Preußens alten Bewohnern*, [apie 1780–1783] (nuorašas); LMAVB RS: F 15–70.
- 

**Faksimilė, perrašas, vertimas:** *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 129–142, 55–60.

---

**Tyrimas:** Vilija Gerulaitienė, „Gotfrydas Ostermejeris ir jo lituanistiniai rankraščiai“, in: *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 15–18.

---

13. Brief an Abraham Jakob Penzel vom 6. Januar 1781; Bayerische Staatsbibliothek München: Penzeliana II Ostermeyer, p. [1–6].
- 

**Faksimilė, perrašas, vertimas:** *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 143–148, 73–77.

---

**Tyrimai:** Vilija Gerulaitienė „Gotfrydas Ostermejeris ir jo lituanistiniai rankraščiai“, in: *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 18–20; Vilija Gerulaitienė, „Abrahamas Jakobas Penzelis ir Rytų Prūsija“, in: *Kultūrų sankirtos: Skiriama Ingės Lukšaitės 60-mečiui*, sudarė Zigmantas Kiaupa ir kt., Vilnius: Diemedžio leidykla, 2000, p. 326–346; Vilija Gerulaitienė, „Abraham Jakob Penzel und sein Interesse an der litauischen Literatur in Ostpreußen“, in: *Annaberger Annalen*, 2000, Nr. 8, p. 89–106.

---

14. [Martin Ludwig Rhesa,] *Uebersetzung des 2ten P[salms] ins litthauische*, [1797] (rankraštis su Gotfrydo Ostermejerio perrašais); *Acta der königl[ichen] Ober-Schul-Collegii, von den Polnisch- und Litthauischen Prediger- und Schullehrer Seminar zu Königsberg in Preussen 1797–1805*; GStA PK: I. HA Rep. 76 alt. Ältere Oberbehörden für Wissenschaft, Kunst, Kirchen- und Schulsachen, II Nr. 271, Bl. 42r–42v.
-

---

**Faksimilė, perrašas, vertimas:** *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 149–150, 79–81.

---

**Tyrimai:** Liucija Citavičiūtė, „Gotfrydo Ostermejerio taisyta Liudviko Rėzos į lietuvių kalbą versta Dovydo psalmė“, in: *Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, p. 21–25.

---

15. [Jacob Brodowski,] *Littauische Sprichwörter und Räthsel*, [Trempai, apie 1716–1744] (rankraštis su Gotfrydo Ostermejerio perrašais); LMAVB RS: F 137–1, p. 1r, 1v, 2r, 4v, 5r, 7v, 10v, 17v, 18r, 18v, 19v, 20v, 24v, 32r.
- 

**Faksimilė, perrašas, tyrimai:** Ona Aleknavičienė, *Jokūbo Brodovskio patarlių, priežodžių ir mįslių rinkinys* Litauische Sprichwörter und Rätsel: Monografija. Kritinis leidimas su faksimile ir indeksais, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014, p. 47–57, 100–135, 222–399, 537–538, 580 ir kt.; Jokūbas Brodovskis, *Litauische Sprichwörter und Rätsel*: Internetinis leidinys, perrašą, lietuviškų žodžių indeksą parengė Ona Aleknavičienė, žodžių formų konkordancijas – Ona Aleknavičienė, Vytautas Zinkevičius, 2011 ([www.lki.lt/seniejirastai/](http://www.lki.lt/seniejirastai/)); Ona Aleknavičienė, „Rankraštinio šaltinio *Litauische Sprichwörter und Rätsel* atribucija“, in: *Archivum Lithuanicum*, 2011, t. 13, p. 39–72; Ona Aleknavičienė, „Gotfrydo Ostermejerio perrašai Jokūbo Brodovskio rankraščiuose: *Litauische Sprichwörter und Rätsel* ir *Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum*“, in: *Acta Linguistica Lithuanica*, 2012, t. 57, p. 23–51; Ona Aleknavičienė, „Lietuvių frazeologizmai Gotfrydo Ostermejerio literatūros ir religijos istorijos veikaluose“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 20–33.

---

16. [Jacob Brodowski,] *LEXICON GERMANICO-LITHVANICVM LITHVANICO-GERMANICVM Darinnen so wohl die Vocabula Biblica Veteris et Novi Testamenti, als auch Vocabula Domestica item Über zwey Tausend Proverbia und über ein Hundert Aenigmata Lithvanica und viele Phrases anzutreffen und also wo nicht gantz völlig doch ziemlich Complet ist. Welches alles GOTT allein zu Ehren und denen Liebhabern der Lithauischen Sprache zum Besten mit großer Mühe und Fleiß zusammen getragen. von Jacobo Brodowsky Præcentor Trempensi*, [Trempai, apie 1714–1744] (rankraštis su Gotfrydo Ostermejerio perrašais); LMAVB RS: F 137–15; p. 756, 786, 985.
- 

**Faksimilė, perrašas:** Jokūbas Brodovskis, *Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum*. *Rankraštinis XVIII amžiaus žodynas*: Dokumentinis leidimas su faksimile, perrašu ir žodžių indeksu, t. 1–3, parengė Vincentas Drotvinas, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2009.

---

**Tyrimai:** Ona Aleknavičienė, „Gotfrydo Ostermejerio perrašai Jokūbo Brodovskio rankraščiuose: *Litauische Sprichwörter und Rätsel* ir *Lexicon Germanico-Lithvanicum et Lithvanico-Germanicum*“, in: *Acta Linguistica Lithuanica*, 2012, t. 57, p. 23–51; Ona Aleknavičienė, *Jokūbo Brodovskio patarlių, priežodžių ir mįslių rinkinys* Litauische Sprichwörter und Rätsel: Monografija. Kritinis leidimas su faksimile ir indeksais, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014, p. 51–52.

---

17. *Erste Littauische Liedergeschichte, ans Licht gestellet von Gottfried Ostermeyer, der Trempenschen Gemeine Pastore seniore und der Königl. Deutschen Gesellschaft zu Königsberg Ehrenmitglied*. Königsberg, gedruckt mit Driestischen Schriften. 1793 (rankraštiniai Gotfrydo Ostermejerio įrašai knygos egzemplioriuje, saugomame: Niedersächsische Staats- und Universitätsbibliothek Göttingen: 8 HL Bl I, 8856).
-

---

**Faksimilė, tyrimas:** Ona Aleknavičienė, Mindaugas Šinkūnas, „Rankraštiniai Gotfrydo Ostermejerio įrašai jo knygos *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) egzemplioriuje Žemutinės Saksonijos valstybinėje ir Göttingeno universiteto bibliotekoje“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 137–166.

---

## 2 lentelė. Gotfrydo Ostermejerio straipsniai periodiniuose leidiniuose

- 
1. „Versuchte Erkläerung der Namen mit welchen ehemals Preussens Landschaften belegt worden“, in: *Preussische Tempe*, 1780, Erster Jahrgang, p. 639–646.
  2. „Ueber den Namen der Landschaft Culm“, in: *Preussisches Magazin*, 1783, Bd. 1, p. 138–140.
  3. „Etwas von den heutigen Litthauern in Koenigreich Preussen“, in: *Preussisches Magazin*, 1783, Bd. 1, p. 85–96.
  4. „Zuverlaessigkeit der vorhandenen Nachrichten von dem ehemaligen Goezzendienst in Preussen“, in: *Preussisches Archiv*, 1790, Bd. 1, p. 179–188.
  5. „Avertissement“, in: *Preussisches Archiv*, 1792, Bd. 2, H. 8, [s. p.].
- 

**Faksimilė, vertimas, tyrimas:** Ona Aleknavičienė, „Gotfrydo Ostermejerio knygos *Erste Littauische Liedergeschichte* (1793) viešinimas ir vertinimas periodiniuose XVIII amžiaus leidiniuose“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 169–212.

---

6. „Historische Nachrichten vom Trempenschen Kirchspiel“, in: *Preussisches Archiv*, 1793, Bd. 2, H. 7, p. 521–551; Bd. 2, H. 8, p. 579–584.  
**Tyrimas:** Darius Barasa, „Ar Gotfrydas Ostermejeris išties laikytinas istorijos diletantu?“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 41, p. 45–82.
  7. „Ueber die drei Gottheiten der alten Preussen Perkun, Pykull und Potrimp. Gegen Hartknoch“, in: *Preussisches Archiv*, 1793, Bd. 1, H. 4, p. 299–307.
  8. „Ueber die ostpreussischen Kirchen, in welchen Gottesdienst in littauischer Sprache gehalten wird“, in: *Preussisches Archiv*, 1795, Bd. 1, H. 6, p. 1–2, 342–354, 380–402.
  9. „Ueber die Schullehrer bei den Kirchen in unserm Littauen“, in: *Preussisches Archiv*, 1798, Bd. 2, H. 7, p. 430–453.
  10. „Gedanken ueber den etymologischen Teil der lateinischen Grammatik“, in: *Königsberger Intelligenz Blatt*, [1781?], Bd. [?], p. [?]
- 

## 3 lentelė. Nerasti Gotfrydo Ostermejerio veikalai

- 
1. [Gottfried Ostermeyers Apologie des Neuen Littauischen Gesangbuchs wider die Mielckischen Beschuldigungen. Erstes Stück. Königsberg, gedruckt mit Driestischen Schriften, 1789.]
  2. [Giesmes šventos Bažnyčioje ir Namej] giedojamos su nobažnomis Maldomis į wienas Knygas suglaustos nū G. Ostermeyerio, Karalauczuje 1781. Drukawotas pas G. L. Artungą.]
-

---

**Tyrimai:** Bense Gertrud, „*Giedojam tau – Wir singen dir*“: Zur Textgeschichte der preußisch-litauischen Gesangbücher im 18. Jahrhundert, (*Hallesche Sprach- und Textforschung*, 8), Frankfurt am Main, Berlin, Bern, Bruxelles, New York, Oxford, Wien: Peter Lang, 2001, p. 191–196; Guido Micheleni, *Mažosios Lietuvos giesmyių istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX pabaigos*, Klaipėda: Klaipėdos universitetas, Universita' di Parma, 2009, p. 154–166; Guido Micheleni, *Pietistų „Psalmių knygos“ istorinis kontekstas*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto biblioteka, 2010, p. 10–14, 451–484; Inga Strungytė-Liugienė, *XIX amžiaus pirmosios pusės surinkiminių giesmyių istorija (genezė ir kalba)*: Daktaro disertacija, Vilnius: Vilniaus universitetas, 2014, p. 39–48; Inga Strungytė-Liugienė, „Gotfrydo Ostermejerio giesmyno (1781) šaltinių ir repertuaro klausimas“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 83–118; Ona Aleknavičienė, „Dvi Zygfrydo Ostermejerio giesmės: paskelbtos 1781 ar 1791 metais?“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 119–136.

---

3. [Giesmes, 1791.]

**Tyrimai:** Guido Micheleni, *Mažosios Lietuvos giesmyių istorija: nuo Martyno Mažvydo iki XIX pabaigos*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas, Universita' di Parma, 2009, p. 161; Ona Aleknavičienė, „Dvi Zygfrydo Ostermejerio giesmės: paskelbtos 1781 ar 1791 metais?“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 119–136.

---

4. [Grammaticalisch-historische Untersuchung über die wahre Bedeutung des Littauischen Verbi gaiszti mit seinen compositis, [Königsberg ?], 1786.]

5. [Das neue Leben unsers Herrn Jesu Christi auf dieser Erde von seiner Auferstehung bis zu seiner Himmelfahrt aus den davon vorhandenen Quellen in einer historischen Zusammenhang gebracht. [Königsberg.] Gedruckt bei Heinrich Post 1920.]

6. [Standrede bei dem Sarge Sr. Excell. des wirkl. Geheimen Rats und Kriegs-Ministers, Erhebers auf Ernsburg und Lehnpatron der Trempenschen Kirche Herrn F. W. von Rochow, Königsberg, 1764.]

7. [Die letzte Woche des irdischen Lebens unseres Herrn Jesu Christi, 1797.]

8. [Vaeterlicher Rath an seine Kinder [apie 1744–1800] (rankraštis).]

9. [Bemerkungen zu einem in Trempen befindlichen Exemplar der Arnoldtschen Presbyterologie [apie 1744–1800] (rankraštis).]

10. [Kritische Bemerkungen zu Langens Grammatik, vorzüglich den Syntax betreffend [apie 1781] (rankraštis).]

---

## ZYGFRYDAS OSTERMEJERIS

Zygfrydas Ostermejeris (Siegfried Ostermeyer, 1759–1821) – Gotfrydo Ostermejerio ir Anos Reginos Kalau sūnus. Studijoms parengė tėvas. Į Karaliaučius universiteto Teologijos fakultetą įstojo turėdamas 17 metų ir gerai mokėdamas lietuvių kalbą. 1777–1780 m. buvo Lietuvių kalbos seminaro docentas.

Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve Berlyne rastas prašymas skirti jam seminario stipendiją<sup>32</sup>. Prie jo pridėta ir teigiama rekomendacija, kurią pasirašė Teologijos fakulteto dekanas Gotthilfas Christianas Reccardas. Baigęs studijas dirbo precentoriumi Viliūnuose (vok. *Willuhnen*, kaimas neišliko). 1795 m. ordinuotas kunigu Šilėnų (vok. *Schillehnen*, dab. rus. *Pobedino*) parapijoje, nuo 1804 m. iki mirties kunigavo Plybiškėje (vok. *Plibischken*, dab. rus. *Gluškovo*). Vedė lietuviškų giesmių rengėjo kunigo Bernardo Andersono dukterį Mariją Gotlybą ir sukūrė šeimą, puoselėjusią lietuviškas tradicijas<sup>33</sup>. Mirė, kaip nurodo ir genealogijos autorius, 1821 m. rugsėjo 19 d., sulaukęs 62 metų amžiaus.

Zygfydas Ostermejeris buvo pedagogas, kunigas, poetas, religinių giesmių vertėjas, liaudies dainų užrašytojas, tačiau labiausiai išgarsėjo keletą metų trukusia polemika dėl švietimo reformos Prūsijoje, ribojusios vietinių kalbų vartojimą mokyklose.

1817 m. Gumbinėje jis išspausdino knygelę, prasidedančią klausimu, ar partina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais: *Ist es anzurathen die litthauische Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen?*<sup>34</sup>. Tai atskiru leidiniu paskelbtas lietuvybę ginantis traktatas. Pretekstas jį išleisti buvo 1814 m. Jenos literatūriniame laikraštyje *Jenaische Literatur-Zeitung*<sup>35</sup> publikuotas anonimo laiškas, raginantis išstumti vietines (lietuvių ir mozūrų) kalbas, esą trukdančias Rytų Prūsijoje siekti aukštesnės kultūros; teigta, kad šios kalbos stokoja literatūrinės ir tautinės vertės, jomis nekuriama literatūra, jos nykstančios ir neturinčios perspektyvos. Iš to daroma išvada, kad išstumti mažumų kalbas ne tik pageidautina, bet netgi ir naudinga pačioms mažumoms.

Į Gumbinės anonimo laišką pirmasis atsiliepė Karaliaučiaus universiteto profesorius Martynas Liudvikas Rėza. Akademiniame veikale apie lietuviškos Biblijos istoriją *Geschichte der litthauischen Bibel*<sup>36</sup> jis teigė, jog kalbės

<sup>32</sup> *Wegen Kammerstipendiums für Theologiestudenten Siegfried Ostermeyer aus Trempen, 1777*; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 c, Nr. 156 a, Bl. 3–4.

<sup>33</sup> Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 268.

<sup>34</sup> Zygfydo Ostermejerio darbus ir jų tyrimus žr. 4 lentelėje.

<sup>35</sup> [Anonymus,] „Aus einem Briefe. Gumbinnen, 29. July 1814.“, in: *Jenaische Literatur-Zeitung. Intelligenzblatt*, 1814, Nr. 59, p. 465–466.

<sup>36</sup> [Ludwig Jedemin Rhesa,] *op. cit.*, p. 37–38.



išstūmimas užtrenktų duris išsilavinimui ir skausmingai išplėstų kalbą, tą neatskiriamą tautos turtą, kurį ji gavo iš Dievo. Svarus Biblijos rengėjo žodis padėjo formuoti lietuvių kalbai palankią viešąją nuomonę.

Zygfridas Ostermejeris savo traktate papunkčiui analizavo visus laiško autoriaus argumentus ir įrodė, kad lietuvių kalbos naikinimas padarytų nepataisomą žalą kalbos ir istorijos mokslui, pakenktų lietuvių moralei ir tautos religingumui.

1818 m. Breslaujos (dab. *Wrocław*, Lenkija) tęstiniame pedagogikos leidinyje *Der Erziehungs- und Schulrath*<sup>37</sup> pasirodė D. H. pasirašiusio autoriaus kritiškas, į recenziją pretenduojantis 25 puslapių straipsnis „Beitrag zur Kunde des Schulwesens in Litthauen und Masuren. Verurtheilung der Schrift des Pfarrers Ostermeier zu Plibischken in Ostpreußen: Ist es anzurathen die littauische Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen? – Geprüft und beantwortet mit Rücksicht auf das neueste Erziehungs- und Schulwesen in der Provinz Litthauen“ („Apie švietimo sistemą Lietuvoje ir Mozūrijoje. Rytų Prūsijos kunigo Ostermejerio iš Plybiškės rašinio *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?* įvertinimas. – Įvertinta ir atsakyta atsižvelgiant į naujausią auklėjimo ir mokymo metodą Lietuvos provincijoje“). Straipsnyje buvo propaguojama naujoji reforma, o lietuvių kunigai kaltinami neva dėl nemokšiškumo ir savanaudiškumo ją stabdantys.

Šiam oponentui Ostermejeris atsakė Tilžės savaitraštyje *Gemeinnütziges Wochenblatt* keliuose numeriuose dalimis spausdintu straipsniu apie „žmoغيškojo proto aptemimą“: „Beitrag zur Kunde menschlicher Verirrungen“<sup>38</sup>. Laiško ir straipsnio-recenzijos turinys buvo žinomas iš Ostermejerio atsakymų<sup>39</sup>. Neseniai Prūsijos kultūros paveldo Valstybinėje bibliotekoje Berlyne

<sup>37</sup> [D. H.,] „Beitrag zur Kunde des Schulwesens in Litthauen und Masuren. Verurtheilung der Schrift des Pfarrers Ostermeier zu Plibischken in Ostpreußen: Ist es anzurathen die littauische Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen? – Geprüft und beantwortet mit Rücksicht auf das neueste Erziehungs- und Schulwesen in der Provinz Litthauen“, in: *Der Erziehungs- und Schulrath*, 1818, H. 11, Lief. 15, Breslau, p. 91–115.

<sup>38</sup> [Siegfried Ostermeyer,] „Beitrag zur Kunde menschlicher Verirrungen“, in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 7ten May, Nro. 19, Tilse, p. 197–200; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 14ten May, Nro. 20, Tilse, p. 217–220; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 11ten Juni, Nro. 24, Tilse, p. 264.

<sup>39</sup> Liucija Citavičiūtė, „Zygfridas Ostermejeris ir jo traktatas *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?*“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 18: *Istorijos rašymo horizontai*, 2004, p. 347–357.

straipsnio autorė rado minėtąjį laišką (1814), o Erlangeno-Niurnbergo universiteto bibliotekoje – straipsnį-recenziją (1818). Pasitvirtino, kad prioritetinė diskusijos tema buvo visuotinė Prūsijos švietimo reforma, kuriai, pasak anoniminių kritikų, trukdo vietinės kalbos ir lietuvių kunigai, nevykdantys reformos reikalavimų.

Apie 1923–1926 m. Zygfrydo Ostermejerio traktatą į lietuvių kalbą išvertė Mažosios Lietuvos kultūros veikėjas Ansas Bruožis, tačiau vertimas nebuvo išspausdintas, o rankraštis dingo. Vertimas į lietuvių kalbą publikuotas 2004 m.<sup>40</sup>

Po tėvo mirties Zygfrydas Ostermejeris išleido jo rankraštį apie Jėzaus Kristaus gyvenimą žemėje *Das neue Leben unsers Herrn Jesu Christi auf dieser Erde* su tėvo biografija ir trumpa bibliografija; dvi į lietuvių kalbą Zygfrydo išverstos giesmės išspausdintos Gotfrydo Ostermejerio parengtame giesmynėlyje 1791 m. (giesmynėlis nerastas).

Zygfrydai Ostermejeriui priskiriamas 1818 m. Tilžės savaitraštyje *Gemeinnütziges Wochenblatt*<sup>41</sup> išspausdintas eilėraštis apie lietuvių kalbos pokalbį su vokiečių kalba „Die litthauische Sprache an die Deutsche“, pasirašytas P. P. (*Pastor Plibischken*) ir 24 užrašytos lietuvių liaudies dainos, išlikusios Rėzos archyve, dabar saugomame Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Rankraščių skyriuje.

#### 4 lentelė. Zygfrydo Ostermejerio darbai

- 
1. *Ist es anzurathen die litthauische Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen? Geprüft und beantwortet mit Rücksicht auf das neueste Erziehungs- und Schulwesen in der Provinz Litthauen von S. Ostermeyer, Pfarrer zu Plibischken.* Gumbinnen, gedruckt in der Hartungschens Buchdruckerei, 1817.
- 

**Vertimas ir tyrimas:** Liucija Citavičiūtė, „Zygfrydas Ostermejeris ir jo traktatas *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?*“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2005, kn. 18, p. 313–346, 297–312.

**Tyrimas:** Domas Kaunas, „Lietuvių kalbos gynėjas“, in: *Gimtasis žodis*, 1992, Nr. 12, p. 1–7.

---

<sup>40</sup> *Ibid.*, p. 313–346.

<sup>41</sup> [Siegfried Ostermeyer,] „Die litthauische Sprache an die Deutsche“, in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1818, den 20sten März, Nro. 21, Tilse, p. 125.

- 
2. „Beitrag zur Kunde menschlicher Verirrungen“, in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 7ten May, Nro. 19, Tilse, p. 197–200; in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 14ten May, Nro. 20, Tilse, p. 217–220; in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 11ten Juni, Nro. 24, Tilse, p. 264.
- 

**Vertimas:** Liucija Citavičiūtė, „Zygfydas Ostermejeris ir jo traktatas *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?*“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2005, kn. 18, p. 347–357.

---

3. Dvi į lietuvių kalbą išverstos giesmės 1791 m. giesmynėlyje *Giesmės* (neiškikęs).
- 

**Tyrimas:** Ona Aleknavičienė, „Dvi Zygfydo Ostermejerio giesmės: paskelbtos 1781 ar 1791 metais?“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 42, p. 119–136.

---

4. Biographie des Gottfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Trempen, verfasst von dessen Sohne Siegfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Plibischken (rankraštis neiškikęs).
- 

**Publikacija:** „Biographie des Gottfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Trempen, verfasst von dessen Sohne Siegfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Plibischken“, in: *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer ohne Rücksicht auf die Namensschreibung und Stammverwandschaft*, Königsberg, 1907, p. 37–45.

---

**Perrašas, vertimas:** Rita Šlaitaitė, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 1994, kn. 3, p. 150–163.

---

5. *Wegen Kammerstipendiums für Theologiestudenten Siegfried Ostermeyer zu Trempen, 1777* (Prašymas skirti Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro stipendiją, autografas); GStA PK: HA Hist. StA Königsberg, EM 135 c, Nr. 156 a, Bl. 3–4.
- 

**Faksimilė:** Liucija Citavičiūtė, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 95.

---

6. „Die litthauische Sprache an die Deutsche“, in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1818, den 2osten März, Nro. 21, p. 125 (eilėraštis vokiečių ir lietuvių kalbomis).
- 

**Lietuviško teksto publikacija:** Domas Kaunas, „Nežinomas 1818 m. eilėraštis“, in: *Literatūra ir menas*, 1984-12-08, p. 16; Domas Kaunas, *Kaip qžuols drūts prie Nemunėlio: Iš Mažosios Lietuvos XIX a.–XX a. pradžios lietuvių poezijos*, (Poezijos biblioteka Versmės), Vilnius: Vaga, 1986, p. 45.

---

7. Siegfried Ostermeyers, weiland Pfarrers in Plibischken, Lebenslauf (von Siegf. O. selbst geschrieben) [apie 1800–1821] (rankraštis neiškikęs).
- 

**Publikacija:** „Siegfried Ostermeyers, weiland Pfarrers in Plibischken, Lebenslauf“, in: *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer ohne Rücksicht auf die Namensschreibung und Stammverwandschaft*, Königsberg, 1907, p. 24–34.

---

**Perrašas, vertimas:** Rita Šlaitaitė, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 1994, kn. 3, p. 150–163.

---

Natanielis Frydrichas Ostermejeris (1784–1846), Gotfrydo Ostermejerio vaikaitis, Zygfydo Ostermejerio sūnus, sudijuodamas Karaliaučiaus universitete, 1801–1802 m. lankė Lietuvių kalbos seminarą, kurio inspektoriumi tuomet buvo profesorius Johannas Ernestas Schultzas. Tarnavo precentoriumi Kintuose (nuo 1806) ir Kretingalėje (nuo 1807), kunigu Kalnininkuose (1815–1827) ir Būdviečiuose (iki mirties). 1846 m. dalyvavo Ragainėje sušauktoje filologų konferencijoje dėl naujo lietuvių kalbos žodyno rengimo (į ją buvo pakviestas ir Ferdinandas Nesselmannas bei Frydrichas Kuršaitis), buvo pats parengęs dalį žodyno su raide *U*<sup>42</sup>. Tačiau labiau jis išgarsėjo kaip lietuviškos periodikos pradininkas: 1823–1825 m. redagavo leidinį *Nusidawimai Diewo Karalysteje*, leistą Tilžėje<sup>43</sup>, ir pats rengė jam medžiagą. Tai buvo Karaliaučiaus misijų draugijos leidinys, skelbęs iš draugijos žurnalo *Königsberger Missionsblatt* į lietuvių kalbą išverstus pasakojimus apie misionierių veiklą Afrikos ir Azijos žemynuose, pranešimus apie kitų draugijos skyrių veiklą Prūsijoje (egzempliorių neišliko), išvertė draugijos sekretoriaus Hermanno Olshauseno pranešimą visuomenei *Jesaus Wardan*<sup>44</sup>.

Natanielis Frydrichas Ostermejeris laikomas knygelės *Augsburkiškas Konfessions* (1830) vertėju, kadangi knygelės baigiamajame žodyje minimi jo darbai<sup>45</sup>. Jis laikomas ir dviejų kitų lietuviškų knygelių rengėju: tai religinių pamokymų knygelė *Graudénimo Balsas* ir meditacijų knygelė su giesmėmis *Nedel-Dienos Knygeles, Krikščizoniems surašytos*. Šių knygelių egzemplioriuose, dabar saugomuose Latvijos mokslų akademijos bibliotekoje Rygoje, Abrahamo Jakobo Penzelio įrašyta, kad knygeles gavęs iš Martyno Liudviko Rėzos, o jų autorius ar sudarytojas (*V[erfasser]*) – Kalnininkų kunigas Ostermejeris, Plybiškės kunigo Ostermejerio sūnus.

Natanielis Frydrichas Ostermejeris sukūrė lietuvišką giesmę surinkimininko Friedricho Grenzo atminimui *Kowa jau atlikta*. Ji buvo išspausdinta

<sup>42</sup> Vaclovas Biržiška, *op. cit.*, p. 392.

<sup>43</sup> Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba, t. 1: 1547–1861 (*Papildymai*), p. 56.

<sup>44</sup> Domas Kaunas, *Lietuvių periodikos pirmtakas* [„*Nusidavimai apie Evangelijos praplatinimą tarp žydų ir pagonų*“], Vilnius: Lietuvos knygos draugija, Martyno Mažvydo fondas, 1991.

<sup>45</sup> Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba, t. 1: 1547–1861, p. 40–41.

1826 m. vokiečių ir lietuvių kalbomis (neiškilo)<sup>46</sup>. Lietuvių raštijoje darbuosi ir jo sūnus Albertas Julius Ostermejeris (apie jį žr. toliau).

#### 5 lentelė. Natanielio Frydricho Ostermejerio darbai

- 
1. *Nusidawimai Diewo Karalysteje*, kn. 1–2, Tilžė, H. Posto sp., 1823–1825 (neiškilo).

---

  2. **Tyrimai**: Vaclovas Biržiška, *Seniausias lietuviškas laikraštis ir jo redaktorius N[atanielis] P[ridrikis] Ostermejeris* [s. l., 1947?]; Domas Kaunas, *Lietuvių periodikos pirmtakas* [„Nusidawimai apie Evangelijos praplatinimą tarp žydų ir pagonų“], Vilnius: Lietuvos knygos draugija, Martyno Mažvydo fondas, 1991.

---

  3. *Jesaus Wardan* [s. l.; Karaliaučius?] (kreipimasis, vertimas).

---

  4. *Graudénimo Balsas* [s. l.; Tilžė, J. H. Posto sp.], 1818.

---

  5. *Nedel-Dienos Knygeles, Krikščioniems surašytos. Ir šiokiomis Dienomis naudingay skaitytinos. Pirma Dalis*. [s. l., Karaliaučius?], 1818.

---

  6. *Kowa jau atlikta*, [s. l.], 1826 (giesmė Friedricho Grenzo atminimui; neiškilo).

---

  7. *Augsburkiškas Konfessions, tai esti: Wierôs Išsipaziñims tujû, kurrie nu Popežystês atsiskyre* [...] Tilzej' pas Drukorų Endriki Postą Méte 1830 (vertimas).
- 

#### GOTFRYDAS LEBRECHTAS OSTERMEJERIS

Gotfrydas Lebrechtas Ostermejeris (1786–1855), Gotfrydo Ostermejerio vaikaitis, Zygfrydo Ostermejerio sūnus, studijuodamas Karaliaučiaus universitete, kartu su broliu Natanieliu lankė Lietuvių kalbos seminarą. Paskirtas kantoriumi į Stalupėnus (nuo 1805), vėliau kunigu į Juodkrantę, Giliją (1812–1819), Bildviečius (nuo 1827 iki mirties). Vertė į lietuvių kalbą pamokslus. XIX a. viduryje Papelkių lietuvių kunigas Karlas Leopoldas Frydrichas Neisas su-būrė grupę buvusių seminaristų ir jų padedamas išleido pamokslų rinkinį *Ewangeliškos Mišknogos*. Leidinį sudarė iš vokiečių kalbos versti ir originalūs lietuviški pamokslai. Po keletą pamokslų parengė Rėzos auklėtiniai seminari-stai Karlas Augustas Jordanas, Julius Karpovicas, Karlas Eduardas Cygleris, Rudolfas Adolfas Cipelis, o Gotfrydas Lebrechtas Ostermejeris vertė sekma-dienių pamokslus.

---

<sup>46</sup> Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba, t. 1: 1547–1861, p. 521.

## 6 lentelė. Gotfrydo Lebrechto Ostermejerio darbai

- 
1. *Ewangeliškos Mišknugos taip Baznyczofa, taip ir Namėj' fkaitomos [...] perftatytos per K. L. Fr. Neifs [...] Tilžeje, 1856. Drukawotos ir perkamos pas J. Reyländer (sekmadienių pamokslų vertimai leidinyje).*
- 

### BERNHARDAS VILHELMAS OSTERMEJERIS

Bernhardas Vilhelmas Ostermejeris (1790–1836), Gotfrydo Ostermejerio vaikas, Zygfrydo Ostermejerio sūnus, studijuodamas Karaliaučiaus universitete, 1810–1811 m. lankė Lietuvių kalbos seminarą, kuriam tuo metu vadovavo Rėza, o 1812 m. pats jame dėstė<sup>47</sup>. Tarnavo precentoriumi Želvoje, Kretingalėje, Balėtuose, Tolminkiemyje. Kunigu ordinuotas, atrodo, nebuvo.

### KARLAS HEINRICHAS OSTERMEJERIS

Karlas Heinrichas Ostermejeris (1792–1834), Gotfrydo Ostermejerio vaikas, Zygfrydo Ostermejerio sūnus, studijuodamas Karaliaučiaus universitete, 1812–1813 m. lankė Lietuvių kalbos seminarą, kurio dėstančiuoju vadovu buvo Rėza. Tarnavo precentoriumi Tolminkiemyje, kunigu Klaipėdos lietuvių bažnyčioje (1818–1829), buvo vienas iš našlaičių namų steigėjų, paskirtas kunigu į Goldbachą (netoli Vėluvos) ir čia tarnavo iki mirties. Jis – minėtos genealogijos studijos autoriaus senelis. Studijoje nepaminėtas faktas, kad 1813–1814 m., vykstant karui su Napoleonu, Rėza (tuometis universiteto privatdocentas ir Prūsijos armijos kapelionas) išvyko su Prūsijos armija, o kartu su juo, kaip rašė savo ataskaitoje, savanoriais į karą išėjo 34 studentai, tarp jų ir Karlas Heinrichas Ostermejeris<sup>48</sup>. Grįžęs apie 1815 m. jis buvo paskirtas Lietuvių kalbos seminaro docentu. Spėjama, kad Karlas Heinrichas Ostermejeris yra į lietuvių kalbą verstos Christiano Langhanseno postilės *Trumpas ir prastas Išguldymas wissû Nedelês ir Szwentû Dienû Ewangeliû* trečiojo leidimo lietuviškos pratarmės autorius, pasirašęs *K. K. O*<sup>49</sup>.

---

<sup>47</sup> Liucija Citavičiūtė, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras*, p. 344.

<sup>48</sup> *Ibid.*, p. 127–128.

<sup>49</sup> *Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, p. 322.

## 7 lentelė. Karlo Heinricho Ostermejerio darbai

- 
1. [K. K. O.], „Priežodis“, in: [Kristijonas Langhanzenas,] *Trumpas ir prastas Išguldimas wissū Nedelės ir Szwentū dienū Ewangeliū [...] iš naujo perweizdetas ir per Druką iszdūtas*. Tilžeje 1820. Raštais Endrikio Pusto (spėjamas lietuviškos pratarmės autorius)
- 

### ZYGFRYDAS GUSTAVAS OSTERMEJERIS

Zygfydas Gustavas Ostermejeris (1795–1832), Gotfrydo Ostermejerio vaikaitis, Zygfydo Ostermejerio sūnus, studijuodamas Karaliaučiaus universitete, 1816 m. lankė Lietuvių kalbos seminarą, kuriame dėstė jo brolis Karlas Heinrichas, vadovas buvo Rėza; kunigu netapo, buvo precentoriaus padėjėju Laukiškoje, precentoriumi Plybiškėje (nuo 1819), Trempuose (nuo 1830). Rėza savo straipsnyje apie lietuvių liaudies dainas „Betrachtung über die litthauischen Volkslieder“<sup>50</sup>, paskelbtame dainų rinkinyje *Dainos oder Litthauische Volkslieder* (1825), mini, kad vienas iš lietuvių liaudies dainų užrašytojų buvo Ostermejeris iš Plybiškės. Tai turėtų būti Zygfydas Gustavas Ostermejeris.

### ALBERTAS JULIUS OSTERMEJERIS

Albertas Julius Ostermejeris (1809–1903), Gotfrydo Ostermejerio provaikaitis, Zygfydo Ostermejerio vaikaitis, Natanielio Frydricho Ostermejerio sūnus, studijuodamas Karaliaučiaus universitete, lankė Lietuvių kalbos seminarą. Tuo metu seminarui vadovavęs ir jame dėstęs teologijos profesorius Rėza ataskaitoje pažymėjo, kad šis studentas stropus, puikiai moka lietuvių kalbą, parengė lietuviškų pamokslų ir medžiagą katechizacijai, nepriekaištingai verčia į lietuvių kalbą<sup>51</sup>. Apie 1833 m. Albertas Julius Ostermejeris pats dėstė seminare pažengusiųjų skyriuje ir mokė gramatikos pagrindų pradedančiųjų

---

<sup>50</sup> [Ludwig Jedemin Rhesa,] „Betrachtung über die litthauischen Volkslieder“, in: *Dainos oder Litthauische Volkslieder gesammelt, übersetzt und mit gegenüberstehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhesa, Dr. d. Theol. und Phil. ordentl. Professor d. Theol. und Dir. des Litthauischen Seminars auf d. Universität zu Königsberg. Nebst einer Abhandlung über die litthauischen Volksgedichte*, Königsberg: Druck und Verlag der Hartungschens Hofbuchdruckerei, 1825, p. 353.

<sup>51</sup> Liucija Citavičiūtė, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras*, p. 141.

skyriuje<sup>52</sup>. Po studijų paskirtas į Juodlaukius, tarnavo precentoriaus padėjėju, vėliau precentoriumi Bildviečiuose.

#### PAULIUS RUDOLFAS OSTERMEJERIS

Paulius Rudolfas Ostermejeris (1859–?), Gotfrydo Ostermejerio proprovaikaitis, Zygfrydo Ostermejerio provaikaitis, Karlo Heinricho Ostermejerio vaikaičiai, Hermanno Juliaus Zygfrydo Ostermejerio sūnus, buvo Karaliaučiaus Sakaimio bažnyčios pamokslininkas. Jo tėvas gimė Klaipėdoje, mokėsi Gumbinės gimnazijoje, taigi galėjo mokėti lietuvių kalbą, vėliau tapo pramonininku, buvo išrinktas Karaliaučiaus miesto tarybos nariu. Motina Johanna Matilde Hulda buvo Prūsijos karininko Johanno Gottliebo Krampfo duktė. Visi Pauliaus Rudolfo dėdės iš tėvo pusės dirbo evangelikų liuteronų kunigais Rytų Prūsijoje.

Paulius Rudolfas buvo šeštasis vaikas šeimoje. Jis gimė 1859 m. birželio 13 d. (praėjus 100 metų nuo prosenelio Zygfrydo Ostermejerio gimimo), mokėsi Karaliaučiaus Knypavos gimnazijoje, šeimai persikėlus į Vokietiją, – Drezdene Šv. Kryžiaus gimnazijoje. Nusprendęs studijuoti evangelikų teologiją, įstojo į Karaliaučiaus universitetą, vėliau tęsė studijas Leipcige, po to dar mokėsi mokytojų seminarijoje Vakarų Prūsijoje. 1884 m. ordinuotas kunigu ir paskirtas į Kintų parapiją, 1886 m. persikėlė į Dancigą (dab. *Gdanskas*, Lenkija), o 1888 m. pakviestas grįžti į Karaliaučių ir paskirtas Sakaimio bažnyčios pamokslininku. 1886 m. vedė Lydiją Anną Emmą Hedwigą Schucht iš Brandenburgo prie Havelio, valstybės tarnautojo Potsdame Oskaro Schuchto dukterį, turėjo 7 vaikus<sup>53</sup>. Tolesnis likimas nežinomas.

Paulius Rudolfas Ostermejeris rinko žinias apie Rytų Prūsijos Ostermejerių giminės šaką ir 1904–1909 [?] m. Karaliaučiuje leido tęstinį leidinį *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer ohne Rücksicht auf die Namensschreibung und Stammverwandschaft* (*Pabiros žinios apie Ostermejerius neatsižvelgiant į pavardės formą bei giminytės ryšius*). Metiniuose sąsiuvinuose (jų apimtis

<sup>52</sup> *Ibid.*, p. 344, 147.

<sup>53</sup> Informacija apie Paulių Rudolfą Ostermejerį iš jo paties parengtos genealogijos: Paul Rud[olf] Ostermeyer, *op. cit.*, p. 584–586.



apie 50 puslapių) buvo skelbiama Ostermejerių palikuonių atsiųsta medžiaga iš asmeninių archyvų ir nuorašai iš Pietų Vokietijos ir Austrijos valstybinių archyvų. 1905 m. sąsiuvinis *Die Ostermeyer al. Ostermeyer von Biberbach a. d. Riß* skirtas vienōs šakōs giminei – Ostermejeriams iš Biberbacho prie Riso upės (dab. miestas Badeno-Viurtembergo žemėje).

1907 m. sąsiuvinyje perspausdinta Gotfrydo Ostermejerio biografija, parašyta jo sūnaus Zygfrydo – *Biographie des Gottfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Trempen, verfasst von dessen Sohne Siegfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Plibischken* (p. 37–45). Tame leidinyje publikuota ir Zygfrydo Ostermejerio autobiografija *Siegfried Ostermeyers, weiland Pfarrers in Plibischken, Lebenslauf* (p. 24–34). Šį sąsiuvinį Maskvoje, Rusijos viešojoje bibliotekoje rado Rita Šlaitaitė. Gotfrydo bei Zygfrydo Ostermejerių biografijas ji išvertė į lietuvių kalbą ir 1994 m. paskelbė<sup>54</sup>. 1904, 1906, 1908, 1909 m. (ir galbūt vėlesnių) sąsiuvinių nerasta.

## 8 lentelė. Pauliaus Rudolfo Ostermejerio darbai

- 
1. „Die Ostermeyer alias Ostermeyr. Genealogische Studie“, in: *Altpreussische Monatschrift neue Folge. Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter fünfte Folge. Herausgegeben von Rudolf Reicke*, 1903, Bd. 40, Königsberg i. Pr.  
**Vertimas:** Liucija Citavičiūtė, „Ostermejerių giminės devynių kartų genealogija“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 2016, kn. 41, p. 137–158.

---

  2. *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer ohne Rücksicht auf die Namensreibung und Stammverwandschaft*, Königsberg i. Pr., 1904–1909?

---

  3. „Biographie des Gottfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Trempen, verfasst von dessen Sohne Siegfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Plibischken“, in: *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer ohne Rücksicht auf die Namensreibung und Stammverwandschaft*, Königsberg, 1907, p. 37–45.  
**Perrašas, vertimas:** Rita Šlaitaitė, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 1994, kn. 3, p. 150–157; 157–163.

---

  4. „Siegfried Ostermeyers, weiland Pfarrers in Plibischken, Lebenslauf“, in: *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer ohne Rücksicht auf die Namensreibung und Stammverwandschaft*, Königsberg, 1909, p. 24–34.  
**Perrašas, vertimas:** Rita Šlaitaitė, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, 1994, kn. 3, p. 163–168; 168–171.
- 

<sup>54</sup> Rita Šlaitaitė, *op. cit.*, p. 150–163, 163–171.

Straipsnyje atskleidžiama XVIII a. Prūsijos Lietuvos raštijos veikėjo, Trempų kunigo, Karališkosios vokiečių draugijos garbės nario Gotfrydo Ostermejerio (Gottfried Ostermeyer, 1716–1800) ir jo sūnaus, Plybiškės kunigo Zygfrydo Ostermejerio bei penkių vaikaičių – Natanielio Frydricho, Gotfrydo Lebrechto, Bernhardo Vilhelmo, Karlo Heinricho, Zygfrydo Gustavo, taip pat provaikaičio Alberto Juliaus ir proprovaikaičio Pauliaus Rudolfo Ostermejerio lituanistinė bei švietėjiška veikla Prūsijos Lietuvoje.

Ostermejerių giminė kilo iš Vakarų Austrijos, buvo išsilavinusi ir kilminga (nuo XVI a. turi giminės herbą). Prūsijos Lietuvoje darbavosi keturios Ostermejerių giminės kartos. Gotfrydas Ostermejeris – žinomas Prūsijos Lietuvos literatūros istorikas, krašto istorijos ir mitologijos tyrėjas, gramatikos autorius, lietuviško giesmyno sudarytojas, poetas. Jo kūrybinis palikimas yra gausiausias, bet pradėtas tirti tik nuo XX a. vidurio, atvežus į Lietuvą jo ir jo oponento Kristijono Gotlybo Milkaus literatūrinės polemikos šaltinius. 1963 m. Vaclovo Bižiškos sudaryta pirmoji Ostermejerio kūrybos bibliografija, 1996 m. Liucijos Citavičiūtės parengtas *Rinktinių raštų* rinkinys, tačiau vėliau rasta daugiau Ostermejerio ar su jo kūryba susijusių darbų: spaudinių, nepublikuotų rankraščių ir laiškų, priedašų lituanistinėse knygose ir rankraščiuose, veikalų anotacijų, recenzijų ir kt., kurie intensyviai tirti pastaraisiais dešimtmečiais.

Sūnus Zygfrydas Ostermejeris (Siegfried Ostermeyer, 1759–1821) išgarsėjo poleminiu traktatu dėl lietuvių kalbos išsaugojimo *Ist es anzurathen die liththauische Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen?* (1818). Tai atskiru leidiniu paskelbtas lietuviybę ginantis veikalas, išprovokuotas 1814 m. Jenos literatūriniame laikraštyje *Jenaische Literatur-Zeitung* išspausdinto anonimino laiško, kuriame raginta išstumti vietines Rytų Prūsijos kalbas kaip esą neturinčias perspektyvos ir trukdančias siekti aukštesnės kultūros.

Gotfrydo Ostermejerio duktė Justinė Ostermejer – pirmoji žinoma lietuvių tautosakos rinkėja moteris.

Visi penki Gotfrydo Ostermejerio vaikaičiai (Zygfrydo Ostermejerio sūnūs) ir Gotfrydo Ostermejerio provaikaitis Albertas Julius Ostermejeris taip pat puoselėjo lietuviybę Prūsijos Lietuvoje: dėstė lietuvių kalbą Karaliaučiaus universitete, leido periodinius leidinius, vertė į lietuvių kalbą pamokslus ir

religinio ugdomojo pobūdžio knygeles, rinko tautosaką, tarnavo lietuviškų bažnyčių mokytojais ir kunigais.

Straipsnis baigiamas Gotfrydo Ostermejerio proprovaikaičio Pauliaus Rudolfo Ostermejerio (Paul Rudolf Ostermeyer, 1859–?), Karaliaučiaus Sakaimio bažnyčios pamokslininko, veikla. Jo parengtoje Rytų Prūsijos Ostermejerių giminės šakos genealogijos studijoje *Die Ostermeyer alias Ostermeyr* (1903) aprašyta vienuolika šios giminės kartų. Straipsnyje studija papildyta lituanistiniu aspektu: pateikta naujų biografinių duomenų, duota keturių kartų Ostermejerių literatūrinių darbų bibliografija, nurodyti vertimai į lietuvių kalbą ir naujais tyrimai, užfiksuoti nerasti ar neišlikę spaudiniai bei rankraščiai. Sudaryta Gotfrydo Ostermejerio protėvių ir su lituanistine veikla susijusių jo palikuonių genealogijos schema.

#### SANTRUMPOS

GStA PK – Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz / Prūsijos kultūros paveldo Slaptasis valstybinis archyvas

LMAVB – Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių biblioteka

#### ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

ALEKNAVIČIENĖ ONA, *Jokūbo Brodovskio patarlių, priežodžių ir mįslių rinkinys* Lietauische Sprichwörter und Rätsel: Monografija. Kritinis leidimas su faksimile ir indeksais, Vilnius: Lietuvių kalbos institutas, 2014.

[ANONYMUS,] „Aus einem Briefe. Gumbinnen, 29. July 1814.“, in: *Intelligenzblatt der Jenaische Literatur-Zeitung*. *Intelligenzblatt*, 1814, Nr. 59, p. 465–466.

BIRŽIŠKA VACLOVAS, *Aleksandrynas: Senųjų lietuvių rašytojų, rašiusių prieš 1865 m., biografijos, bibliografijos ir biobibliografijos*, t. 2: XVIII–XIX amžiai, Čikaga: JAV LB Kultūros Fondas, 1963.

CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004.

CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, „Zygfridas Ostermejeris ir jo traktatas *Ar patartina išstumti lietuvių kalbą ir sulieti lietuvius su vokiečiais?*“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 18: *Istorijos rašymo horizontai*, 2005, p. 297–357.

CITAVIČIŪTĖ LIUCIJA, „Ostermejerių giminės devynių kartų genealogija“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 41: *Gotfrydo Ostermejerio lituanistinio paveldo tyrimai I*, 2016, p. 137–158.

- [D. H.,] „Beitrag zur Kunde des Schulwesens in Litthauen und Masuren. Verurtheilung der Schrift des Pfarrers Ostermeier zu Plibischken in Ostpreußen: *Ist es anzurathen die littausche Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen?* – Geprüft und beantwortet mit Rücksicht auf das neueste Erziehungs- und Schulwesen in der Provinz Litthauen“, in: *Der Erziehungs- und Schulrath*, 1818, H. 11, Lief. 15, Breslau, p. 91–115.
- KAUNAS DOMAS, *Lietuvių periodikos pirmtakas* [„*Nusidavimai apie Evangelijos praplatinimą tarp žydų ir pagonių*“], Vilnius: Lietuvos knygos draugija, Martyno Mažvydo fondas, 1991.
- Keturi Gotfrydo Ostermejerio rankraščiai*, parengė Vilija Gerulaitienė, (*Historiae Lituaniae fontes minores*, III), Vilnius: Žara, 2002.
- Kūdikų prietelius. Skaitinių vadovėlis*: Mokslinis dokumentinis leidimas ir straipsnis, parengė Žavinta Sidabraitė, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2015.
- Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861, Vilnius: Mintis, 1969.
- Lietuvos TSR bibliografija. Serija A. Knygos lietuvių kalba*, t. 1: 1547–1861 (*Papildymai*), Vilnius: Mintis, 1990.
- [MIELCKE CHRISTIAN GOTTLIEB,] *Bescheidene Beantwortung des Bedenkens, so Herr Pfarrer Ostermeyer von Treppe, über einen Entwurf zum neuen Littauschen Gesangbuch bekannt gemacht, ans Licht gestellet von C. G. Mielcke, Cantore zu Pilckallen*, Königsberg: gedruckt mit Kanterschen Schriften, 1788.
- [OSTERMEYER SIEGFRIED,] „Die litthauische Sprache an die Deutsche“, in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1818, den 20sten März, Nro. 21, p. 125.
- [OSTERMEYER SIEGFRIED,] „Beitrag zur Kunde menschlicher Verirrungen“, in: *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 7ten May, Nro. 19, Tilse, p. 197–200; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 14ten May, Nro. 20, Tilse, p. 217–220; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 11ten Juni, Nro. 24, Tilse, p. 264; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 7ten May, Nro. 19, Tilse, p. 197–200; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 14ten May, Nro. 20, Tilse, p. 217–220; *Gemeinnütziges Wochenblatt*, 1819, den 11ten Juni, Nro. 24, Tilse, p. 264.
- [OSTERMEYER SIEGFRIED,] „Biographie des Gottfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Treppe, verfasst von dessen Sohne Siegfried Ostermeyer, weiland Pfarrer in Plibischken“, in: [Ostermeyer Paul Rudolf,] *Verstreute Nachrichten über die Ostermeyer – ohne Rücksicht auf die Namensschreibung und Stammverwandschaft*, [Königsberg,] 1907, p. 37–45.
- OSTERMEYER PAUL RUD[OLF], „Die Ostermeyer alias Ostermeyr. Genealogische Studie“, in: *Altpreussische Monatsschrift neue Folge. Der Neuen Preussischen Provinzial-Blätter fünfte Folge. Herausgegeben von Rudolf Reicke*, 1903, Bd. 40, Königsberg i. Pr., p. 551–592.
- OSTERMEJERIS GOTFRYDAS, *Rinkiniai raštai*, parengė ir išvertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
- PETKŪNAS DARIUS, *Rytų Prūsijos liuteronų liturginė tradicija ir lietuviškoji jos raiška Reformacijos ir Donelaičio laikų agendose*, Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, 2012.

- [PISANSKI GEORG CHRISTOPH,] *Pisanski's Entwurf einer preussischen Literärgeschichte in vier Büchern. Mit einer Notiz über den Autor und sein Buch*, herausgegeben von Rudolf Philippi, Königsberg: Verlag der Hartung'schen Druckerei, 1886.
- [RHESA LUDWIG JEDEMIN,] *Geschichte der litthauischen Bibel, ein Beytrag zur Religionsgeschichte der Nordischen Völker*, von D. L. J. Rhesa, Professor der Theologie und Prediger, Königsberg: gedruckt in der Hartung'schen Hofbuchdruckerei, 1816.
- [RHESA LUDWIG JEDEMIN,] „Betrachtung über die litthauischen Volkslieder“, in: *Dainos oder Litthauische Volkslieder gesammelt, übersetzt und mit gegenüberstehendem Urtext herausgegeben von L. J. Rhesa, Dr. d. Theol. und Phil. ordentl. Professor d. Theol. und Dir. des Litthauischen Seminars auf d. Universität zu Königsberg. Nebst einer Abhandlung über die litthauischen Volksgedichte*, Königsberg: Druck und Verlag der Hartung'schen Hofbuchdruckerei, 1825.
- ŠLAITAITĖ RITA, „Gotfrido ir Zigfrido Ostermejerių biografijos“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 3: *Devynioliktan amžiun įžengus*, Vilnius: Pradai, 1994, p. 149–171.
- Vaterländisches Archiv für Wissenschaft, Kunst, Industrie und Agrikultur, oder Preußische Provinzial-Blätter. Herausgegeben [...] von O. W. L. Richter*, Bd. 26, Königsberg: Gedruckt in der Hartung's Hofbuchdruckerei, 1841.
- Wegen Kammerstipendiums für Theologiestudenten Siegfried Ostermeyer aus Trempen*, 1777; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 c, Nr. 156 a, Bl. 3–4.

## Gottfried Ostermeyer and his Descendants in Lithuanian Writing

*Summary*

The paper presents new bibliographical information on Gottfried Ostermeyer (1716–1800), a pastor of Trepai and a famous eighteenth-century figure of writing of Lithuania Minor, and on his descendants. It mentions their works in the field of Lithuanian studies and the latest studies into them. It also makes references to printed works and manuscripts that have not been found or have not survived.

Representatives of four Ostermeyer generations worked for the Lithuanian cause, and the paper offers the genealogical chart of the Ostermeyer branch associated with activities in Lithuanian studies. Gottfried Ostermeyer was a historiographer of Lithuanian literature, an author of a Lithuanian grammar, a compiler of a Lithuanian hymnal, and a historical and mythological scholar. It is his works in Lithuanian studies that the general public knows best.

His son Siegfried Ostermeyer (1759–1821) became known for his polemic treatise *Ist es anzurathen die litthauische Sprache zu verdrängen und die Litthauer mit den Deutschen zu verschmelzen?* (Is it Advisable to Force out the Lithuanian Language and to Merge Lithuanians with Germans?, Gumbinnen, 1818). Published as a separate book, it was provoked by an anonymous letter that had appeared in a literary newspaper of Jena, *Jenaische Literatur-Zeitung*, in 1814 and called for forcing out local languages (Lithuanian and Polish) of East Prussia as lacking any prospects and hindering aspirations towards higher culture. Justine Ostermeyer, Gottfried Ostermeyer's daughter, was the first woman known to collect Lithuanian folklore.

Five grandsons of Gottfried Ostermeyer (the sons of Siegfried Ostermeyer) – Nataniel Friedrich, Gottfried Lebrecht, Bernhard Wilhelm, Karl Heinrich, and Siegfried Gustaw, and the great-grandson of Gottfried Ostermeyer (the son of Nataniel Friedrich) Albert Julius Ostermeyer nurtured the Lithuanian spirit in Lithuania Minor in a variety of ways. They taught Lithuanian at Königsberg University, published periodicals, translated sermons and religious educational readers into Lithuanian, collected folklore, worked as teachers and pastors in Lithuanian churches.

From the point of view of Lithuanian studies, the paper complements the genealogical study of the Ostermeyer family, *Die Ostermeyer alias Ostermayr. Genealogische Studie* (Ostermeyer, also known as Ostermayr. A Genealogical Study; 1903), prepared by the great-great-grandson of Gottfried Ostermeyer, Paul Rudolf Ostermeyer (1859–?), who was a preacher at the Sakaimis (Sackheim) church in Königsberg. The present study addresses literary activities of Gottfried Ostermeyer and his son Siegfried insufficiently, while the relation of Gottfried Ostermeyer's five grandsons and his great-grandson with Lithuanian studies and the Lithuanian spirit is not mentioned at all.